

JOSEP SUBIRÀ

MÚSICS ESPANYOLS DEL SEGLE XVII

DIEGO DE PONTAC

EXTRET DE LA "REVISTA MUSICAL CATALANA"

BARCELONA

JOSEP SUBIRÀ

MÚSICS ESPANYOLS DEL SEGLE XVII

DIEGO DE PONTAC

EXTRET DE LA "REVISTA MUSICAL CATALANA"

BARCELONA

MÚSICS ESPANYOLS DEL SEGLE XVII

DIEGO DE PONTAC

Entre els fons de Barbieri existents en la Biblioteca Nacional, es troba una còpia del "Discurso del Maestro Pontac remitido al racionero Manuel Correa" i de la "Respuesta" d'aquest. I al final es llegeix una advertència autògrafa de Barbieri, que diu així: "son ambos documentos detalladas autobiografias de estos dos músicos. El original impreso consta de tres páginas y media en folio, sin paginación ni imprenta. Se halla en la Biblioteca Nacional de Lisboa en un tomo en folio de varios mss. musicales del siglo XVII, en portugués y en castellano, bajo la sig.^a Mss. H. 6. 38".

Si és de gran interès, en efecte, el que es diu allí amb referència a Diego de Pontac, ho és major encara quan es considera que aquest músic féu referència a dos volums de música manuscrita que pensava donar llavors a l'estampa, i en saber que un d'aquests volums, aparentment perduts, es troba avui en poder meu. Aquesta circumstància, unida al valor històric del referit imprès, constitueixen motius suficients per a decidir-me a reproduir amb força extensió el seu contingut. Heus ací de quina manera s'expressava Pontac en aquell seu "Discurs":

"Diego de Pontac, Maestro de capilla indigno de la Santa Iglesia de Granada, Digo que de edad de nueve años me empezaron mis padres a encaminar a tratar de música, y en la Iglesia de Zaragoza, siendo seise, aprendí a cantar con Pujol y Francisco Berje, y un poço de contrapunto. Y con Rimonte en dicha ciudad de Zaragoza, empecé a contrapunto sobre tiple y de concierto, y llevé de diez y siete años por oposición el Magisterio del Hospital Real de Zaragoza. De ahí me enviaron mis deudos a la Corte, donde aprendí a componer con Capitani Nicolás de Upont (sic), de allí fui a la oposición de Plascencia y perdí. Luego fui a la Santa Iglesia de Salamanca, y llevé por oposición, y en edictos prorrogados, aquella prebenda de Maestro de Capilla. Luego la Universidad me hizo juez examinador de la Cátedra de Canto. Luego fui a Madrid a la Encarnación, y habiendo muchos opositores, llevé yo aquella capellanía. Luego me dieron el Magisterio de la Iglesia mayor de Granada. llamado sin oposición. Los discípulos que he enseñado en Zaragoza, en Madrid, en Salamanca y Granada, son muchos, y en particular al Maestro Antonio de Paz en la Iglesia de Almería. El maestro Luis Garay en los extra-

vagantes de Granada. Y el Licenciado Gerónimo González, Capellán de Su Magestad en las Descalzas de Madrid, y electo racionero de Sevilla.

"Lo que yo he trabajado de Villancicos, Motetes, Misas, Psalmos, Salves y otras cosas, díganlo las Iglesias que he servido, y hoy de presente dos cuerpos que tengo para darlos a la estampa: los cuales he comunicado en Toledo, Sevilla, Córdoba, Málaga, Jaén, Burgos, Valladolid, Madrid, Santiago y otras partes; y habiendo en todas éstas visto y oído cantar, tañer, echar contrapunto a hombres y mugeres, hallé en la ciudad de Sevilla, en el Convento Real de San Clemente, una mujer, mal dixé, un Angel, un Serafin, con cuya buena voz de buen metal, larga en extremo la garganta, yo no sé decir como era, y cierto que con tratar esta profesión desde nueve años hasta treinta que hoy tengo, y haber oído en Madrid, Zaragoza y Valladolid, y en otras Capillas Reales, tantos y tan excelentes como tiene Su Magestad, que cantan, todo es sombra de este cuerpo; y comparalla con todo lo mejor, es de conocido hacella agravio..."

La resta del "Discurso" està dedicat a fer l'elogi d'aquella cantatriu i recomanar que se la portés a algun convent de Madrid, i així pogués tot-hom admirar-la. Darrera d'això segueixen la data i la signadura, redactades de la següent manera: "En Granada, a 22 de Junio de 1633 años. — Diego de Pontac."

La "Resposta" del "racionero" Correa, a qui va Pontac sol·licitar que li corregís i censurés aquell paper és molt extensa, i els seus paràgrafs elogien una altra cantatriu, anomenada Doña Margarita de Sevilla. Reproduïrem ací solament el primer paràgraf d'aquesta "Resposta" perquè revela el bon concepte que de Pontac es tenia llavors. Diu així:

"Remitióme V.m. el papel escrito en loor de doña Serafina (soberana voz de la gran capilla del insigne Convento de San Clemente desta ciudad), y mándame por su carta le corrija, y censure (cumplimiento indigno de mi poca suficiencia) mas tan tarde, que más creo es para aprovación que para resolución; siendo verdad que importaba mucho la comunicara a V.m. antes. Porque así como para pulir los diamantes se sirve el Arte de ellos mesmos: assi los ingenios se afinan y perfeccionan unos con otros comunicando. Y como por la mucha que V.m. tiene de los Autores, y por su mucho estudio, pone las consonancias en tan buenos lugares y acendrados puetos, así juzgo diera también el debido a cada una de las Señoras Cantoras de los Conventos de Sevilla, si a todas las hubiera oído..."

La data i signatura de la "Respuesta" referida estan redactades així: "En Sevilla a 2 de Agosto de 1633 años. — El Racionero Manuel Correa del Campo."

¿Qui era aquest Manuel Correa? Segons Saldoni, era un carmelita calçat, del qual diu aquest historiador textualment:

“Fué nombrado maestro de capilla de la Seo de Zaragoza, habiéndolo sido antes de Sigüenza, en 5 de agosto de 1850 (sic. por 1650). Su antecesor en el mismo magisterio de la Seo lo fué el acreditado D. Diego Pontac, y su sucesor D. Tomás Torres”.

Aquestes notícies les dona també Antonio Lozano i González en el seu llibre “La Música popular, religiosa y dramática en Zaragoza desde el siglo XVI hasta nuestros días”, i reproduïx una acta capitular del 1 d'agost de 1653, donant compte d'aquest artista que per cert era portuguès, i acordant que restin en l'església les seves obres, “que son muchas y buenas”. I en elogiar les referides produccions, declara l'acta expressada que eren “de las mejores y más estimadas que hasta ahora ha habido en España”, que l'autor d'elles era “el primero en gracia para los Villancicos”, i que, per la seva gran habilitat “le daba el Cabildo 500 escudos de salario en dinero”.

* * *

Un d'aqueixos dos “cuerpos” manuscrits que Pontac havia reunit en 1631 per a donar-los a l'estampa, però que restaren inèdits, es troba en la meua biblioteca particular des de la tardor del 1933. Té 29 centímetres d'alt per 21 i mig d'ample. La portada del manuscrit diu en grans caràcters gòtics de polida calligrafia:

OBRES. D. PŌTAC

I en lletra diminuta, si es compara amb la del rètol cridaner, apareixen barrejades en la mateixa portada, frases inconnexes, lletres soltes, una signatura borrosa de Don Juan de la Bermèja, amb la seva rúbrica corresponent, i uns versos anònims i incomplets que diuen:

Olvidatte destte mundo
como si no fueras de el.
Llega con conciencia fiel,
que si no irás al profundo.
Abre los ojos del alma
del...
Dios...

La portadella diu en lletres regulars:

“Enenquaderno Estelibro el aº de 1752 | siendo Mtro. de Capilla, Dn. Plazido Antt.º | Malpica” (Rubricat).

I en lletres més grosses i adornades declara quelcom semblant, puix que diu textualment:

"Seizo la enquaderna | çion De este libro | el Año | 1752."

Darrera d'això, en calligrafia més petita, s'afegí:

"Y composition en el año | 1631 | Mtro. Pontac. | Rac.^{no} y Mtro de la Santa | Ygle.^a de Granada."

Segueixen diversos folis, cadascun amb una aprovació autògrafa i signades totes elles per altres tants músics, expressant-se encara el càrrec que exercien llavors els que les subscriuïen. Aquests informants eren els següents:

Juan de la Bermeja, "Racionero" i mestre de Capella de la Santa Església de Toledo.

Francisco de Santiago, Mestre de Capella i "Racionero" de la Santa Església de Sevilla.

Gabriel Diaz Veson, Mestre de Capella de la Santa Església de Còrdova.

Estevan de Britto, Mestre resident a Màlaga.

Juan de los Riscos, "Racionero" i Mestre de Capella de la Santa Església de Jaén.

Francisco Perez de Cabrera, "Racionero" en la prevenda de l'orgue de la Santa Església de Sevilla.

Luis Paez Malluenda, "Racionero" organista de la Santa Església de Màlaga.

Miguel Garcia Sanido, organista de la Santa Església de Còrdova i familiar i notari del Sant Ofici.

* * *

Els textos de les aprovacions ofereixen una doble particularitat. Per una part, mostren la gran estima de què gaudia llavors Diego Pontac, i això que es trobava en el període de la seva joventut, si judiquem per les rutes que venia seguint la seva vida, i pels anys transcorreguts des d'aquest en què eren recollides les opinions expressades fins aquell en què el veurem figurar com a tinent de mestre de la Capella Reial de Madrid, després d'haver passat per les catedrals de Santiago, Saragossa i València, exercint sempre el mateix magisteri. Per altra part, els textos referits constitueixen somers índexs de la manera com sentien llavors la crítica musical els que, per raó del seu ofici i imperi de les circumstàncies, jutjaren en aquella ocasió les produccions d'un confrare contemporani. Tots ells declaren la col·lecció d'obres sotmeses a examen i tanquen llur escrit amb l'apologia del mestre Pontac. Mereixen ésser reproduïdes íntegrament, en atenció al que deixem exposat:

"Ebisto un libro de canto de organo que contiene as perges, vidiuquam a 4, una missa aseis sobre un cantollano cardinalis, spinola ec^a, otra missa a 4 sobre el cantollano de in exitu israel de egipto, otra de 4 sobre beatus Laurentius de palestrina, otra a 4 sobre quam pulcri sunt, ec^a otra a 4 tribus

miraculis ornatum otra de fieras y iguales, otra y todo el oficio de difuntos ambas a 4, quatro motetes a 4, dos a cinco, quatro a seis y dos salves todo compuesto por el maestro diego depontac maestro de capilla de la Sta. Igr^a de granada, y me parece que es digno de estamparse y que todas las iglesias de españa gozen de lo dulce y alegre y los maestros de capilla de lo agudo y selecto, y con ambas cosas será más bien ser bido el culto divino. Y por que lo siento ansi lo firmé en toledo 15 de abril de 1631. Ju.^a de la Bermeja. R^o y maestro de capilla de la Sta. Igr.^a de toledo."

(De calligrafía diferent es llegeix a la dreita d'aquesta signatura la frase: "de Pontac de Granada".)

"He visto un libro q. el Maestro diego de Pontac me mostró, de siete missas y doze motetes, asperges, vidi aquam y dos salves en esta forma. Una missa de Ab. sobre un cantollano que dize Cardinalis Espinola. La 2ª sobre el Cantollano de In exitu a 4. La tercera Beatus Laurentius a 4. de quarto tono. La quarta quam pulchri sunt a 4 de octavo tono. La quinta tribus miraculis, primer tono. Las otras dos de feria y de difuntos con su oficio todo. Lo qual me pareció muy bien y digno de que salgan a la luz cosas tambien estudiadas y que p^a q. el culto divino sea honrrado y que todos los maestros de españa vean lo q. el dicho Maestro diego Pontac trabajó y mostró su estudio con tanta elegancia y lo firma en Sev^a en 6 de mayo de 1631 Fr. Fran^{co} de Santiago, Maestro de Capilla y Racionero de la Sta. Igr^a de Sev.^a"

"Ebisto un libro del m^o diego de pontac m^o de capilla de la yglesia mayor de granada que contiene misas y motetes, asperges y vidi aquam y dos salves y despues de aberlo oydo me parece se podra imprimir por el cuidado y nobedad con q. está trabajado y sera de mucha utilidad para el adorno del culto divino en todas las yglesias y conventos y capillas adonde las ay de musica y los maestros de ellas mirando las dichas obras hallaran mucho en q. reparar de lo vien estudiado con q. podran ser aprovechados y esto digo conforme a lo q. mi pobre y corto talento puede aber alcançado y asi lo firmo de mi nombre en 11 dias del mes de mayo de 1631 a ms. Cordova. — Gabriel Diaz Veson. Maestro de capilla de la S.^a yglesia de cordova y capellan."

"He visto un libro de musica del maestro Diego depontac, m^o de capilla de la Sancta igla de granada, que contiene lo siguiente:

Un asperges.	a 4
Vidi aquam.	a 4
Siete misas.	
La 1. ^a , Cardinalis Espinola	a 6
2. ^a In exitu Israel	a 4
3. ^a Beatus Laurentius	a 4

4. ^a quam pulchri sunt	a 4
5. ^a Tribus miraculis	a 4
6. ^a de feria y de voces iguales	a 4
7. ^a de difuntos y todo el oficio	a 4
Motetes:	
cuatro motetes	a 4
otros 4	a 6
y dos a cinco	a 5
dos salves	a 4

"Es musica de mucho artificio, y el autor, ha mostrado su buen ingenio, y muho estudio, y trabajo, y assi mi parecer es (salvo siempre el de hombres doctos), q. la puede y deve estampar, para mayor honra y gloria de nro Señor. En Málaga a veinte y siete de abril de mil seiscientos y treinta y uno. El maestro. Estevan de Britto (Rubricat)".

"Evisto un libro de canto de órgano quea compuesto el maestro Diego de pontac maestro de capilla de la sancta yglesia de granada. El qual contiene siete misas y doze motetes, dos salves, Asperges, Vidiaquam, todo lo qual es muy digno de estamparse y estimar en mucho, por ser muy conforme al arte, y de mucho Provecho y utilidad, al culto divino. Y lo firmo en Jaen a trece dias del mes de mayo, De este año de mil y seiscientos y treinta y uno. El Maestro Juan de Riscos, Racionero y m^o de capilla de la yglesia de Jaen."

"evisto un libro de canto de organo del maestro diego Pontac maestro de capilla de la Santa yglesia de granada que contiene missas y motetes y me parece que esta muy bien estudiado todo lo que el dicho libro contiene y digno que se estampe porque sera de mucho provecho al culto divino y asimismo para todos los que quisieren aprovecharse del dicho arte y por verdad lo firmé en Sevilla a seis de mayo de mil y seiscientos y treinta y uno. — Fran^{co} Perez de Cabrera (Rubricat), Racionero en la prebenda del órgano de la Santa Iglesia de Sevilla."

"Evisto un libro de canto de órgano del maestro diego pontac maestro de capilla de la Sta Iglesia de granada que contiene missas y motetes y me parece questá muy acertado y de muy grande ingenio y estudio y me parece es muy digno de que se estampe porque será de mucho provecho al culto divino y por berdad lo firme en malaga en veinte y siete dias del mes de abril desde año de mil y seis cientos y treinta i uno yo el Racionero organista desta Sta. Iglesia de Malaga. Luis Paer Malluenda (Rubricat)".

Al peu d'aquesta aprovació apareix en cal·ligrafia diferent: "Siendo Maestro lo escribió".

"Agradesco almandamiento conq. esido apremiado para que diese mi parecer en este libro tan çaçonado de missas motetes y otras obras del M.^o Diego de Pontac, Racionero y maestro de Capilla de la Sta Iglesia metropolitica de Granada, Pues me a obligado averle y oírle y quedarle en mucha restitucion degusto y erudición de doctrina (en q. sea esmerado) como quedará las iglesias de españa de oír sus obras, la soberania de su culto con mucha celebridad, y los de la facultad satiscechos por la enseñanza de sus conceptos la propiedad y dulçura así (*està confós*) la letra y fecundidad de nuevos y agudos pensamientos, como su autor, supo, q. sele deve la estampa, y el premio de sus largos estudios entan tiernos años assimesmo lo juzgo y desseo y en Cordoba a 12 del mes de Maio de 1631. — Miguel Garcia Sanido Orga.^{ta} de la Sta Iglesia de Cor.^{va} y familiar y Notario del S.^{to} Oficio. (Rubricat)." A l'esquerra de la signatura es llegeix amb diferent calligrafia: "Maestro Dⁿ marcos".

* * *

Després de les declaracions aprovatòries que he transcrit segueix la música referida, començant els textos musicals darrera el foli primer. La cara d'aquest foli 1 conté l'índex, el detall del qual ens mostra que l'última de les obres contingudes en el volum començava al foli 183. I suposant que aquesta darrera composició omplís un parell de folis, els que havien format el volum complet pujarien a la xifra de 184. Malauradament foren arrencats tots, a partir del 164, i pot afirmar-se, per tant, que en falten una vintena. Per l'índex ens assabentem de les obres que han estat destruïdes. Heus ací el text de l'índex esmentat:

Asperges. A 4. Foli 1.

Vidiaqua. A 4. Foli 4.

Missas

Missa Cardinalis Espinola. A 6. Foli 6.

Missa inexitu. A 4. Foli 40.

Missa Beatus Laurentius. A 4. Foli 57.

Missa quam pulchri sunt. A 4. Foli 78.

Missa Tribus miraculis. A 4. Foli 90.

Missa y oficio de difunctos. A 4. Foli 116. Voci pari.

Missa de feria. A 4 Foli 115. A voces pari.

Salmi defunctorum. A 4. Foli 32 (1).

(1) Aquesta línia és de calligrafia posterior.

Motetes A 4.

- Dextera domini fecit virtutem. A 4. Foli 135.
Haec dies quam fecit dominus. A 4. Foli 139.
Christus resurgens ex mortuis. A 4. Foli 140. Voci pari.
In paciencia vestra. A 4. Foli 141.
Joseph sponsus virginis mariae. A 4. Foli 143.

A 5.

- Joseph fili David. A 5. Foli 148.
Zacchae festinans. A 5. Foli 151.

A 6

- Domine quando veneris. A. 6. Foli 154.
Comissa mea pabesco. A 6. Foli 158.
Circunderunt me. A 6. Foli 172 161.
Sedet. A 6. Foli 166.

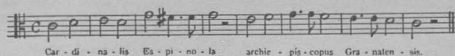
Salbes

- Salbe. A 4. Foli 172.
Salbe. A 4. Foli 175. A voci pari.
Santiago. Foli 180.
Santa Crucis. Foli 181.
La expetacion. Foli 182.
In nomine Jesu. Folio 183.

La numeració del manuscrit no és absolutament correlativa. Algunes pàgines, les menys, estan en blanc. Per altra part, s'intercalaren alguns folis sense numeració — numeració suplerta per nosaltres — com a complement de la corresponent obra musical. I en algun cas va saltar-se la numeració per inadvertència del copista.

Vegem algunes circumstàncies en relació amb tot el que s'acaba d'exposar. Està en blanc el foli 5 girat. El foli 6 diu en la cara "Missa Cardinalis Espinola Archiepiscopus Granatensis Sex vocum. | Autore Didaci Pontac." Estan en blanc el foli 29 del darrera i el 30 de la cara. Aprofitant-se

la pàgina en blanc del darrera del foli 39, va començar-se aquí un "Salmo Confitebor tibi Domine", que segueix diversos folis intercalats, els quals he numerat amb els signes 39 (a, 39 b), 39 (c, 39 (d i 39 (e. Estan en blanc el foli 39 (e revers i un altre foli més, registrat per mi amb el signe 39 (f.

*Tema de la missa "farçada" del Cardenal
Espínola, en notació moderna i valors reduïts.*

El revers del foli 40 no té notes musicals, sinó la retolació del que segueix, o sigui: "Missas a 4 del m.^o Diego Pontac." Aquesta mateixa retolació es repeteix dues vegades més, amb cal·ligrafia distinta.

Del foli 54 se salta al 56, acabant al revers d'aquell la missa "In exitu" i començant al revers del 56 la missa "Beatus Lurencius". El foli 64 està en blanc al darrera. El 65 té al seu anvers inutilitzades unes parts d'"Altus" i "Bassus" escrites aquí per equivocació.

També estan en blanc els folis 76 dors i 77 anvers que separen dues misses, així com el 98 dors i 98 anvers, separant-ne dues altres. Es repeteix la numeració 115 entre folis consecutius: el primer conté a la seva cara el final de la missa "Tribus miraculis", i resta en blanc el darrera; el segon conté la retolació següent: "Missa A 4 de voces iguales de feria. | del M.^o Diego Pontac" (rubricat), i al revers el començament de la missa. Estan sense numerar, a continuació, els folis que he registrat amb xifra 115 (d, 115 (e i 115 (f. I torna a repetir-se la xifra 115 — que jo he designat 115 (g — en el foli on acaba al seu anvers la missa susdita.

El foli 116 té al seu anvers el títol de la següent obra musical: "Offitium de functorū voci pari | quatuor vocū didaci Pontac."

Entre la darrera missa i el primer motet hi ha dues pàgines sense text musical: la parell en banc, i la senar que segueix, amb la inscripció "Motets A 4 del m.^o Diego Pontac." Altres dues pàgines sense música separen els motets a quatre veus dels motets a cinc, i la senar diu: "Motetes A 5 del m.^o Diego Pontac". Altres dues més separen igualment els motets a cinc veus dels motets a sis, i la senar diu: "Motetes A 6 del m.^o Diego de Pontac," (rubricat).

Les denominacions emprades per a les diverses veus són les tradicionals en aquella època: "Cantus", "Altus", "Tenor" i "Bassus". En determinats casos, els menys, calla una d'aquestes veus, que és, generalment, el "bassus" o el "tenor".

Darrera del motet "De Sancti Joseph" hi ha una composició, denominada "Duo". Està escrita per a "Tiple y alto", i ofereix la particularitat

d'haver omès el text literari corresponent, sens dubte per descuit del callígraf. A aquest "Duo" segueix un "Tercio" per a "tiple", "alto" i "tenor"; és bastant ampli i presenta la mateixa circumstància de la composició anterior. La falta de les lletres respectives justifica que a l'índex s'ometés la menció de les dues peces. Algunes composicions a cinc tenen dos "cantus", en lloc d'un. Altres tenen dos "altus".

* * *

Vegem quelcom del que diversos autors han exposat referent al compositor Pontac i a la seva labor artística.

Segons nota escrita per Felip Pedrell en el "Catàleg de la Biblioteca Musical de la Diputació de Barcelona" (Vol. II., 1911), en parlar d'un llibre de Pedro Rimonti, Joaquim de Vasconcellos imprimí en 1900 un volum per a il·lustrar la reproducció monumental de la "Primera Parte do Index de Livraria de Musica do muy alto e poderoso Rey Don Joao o IV, Nosso Senhor, por Paulo Craesbeck, anno 1649" i allí fou posada una nota autobiogràfica de Diego de Pontac, referent als seus estudis amb Pujol, Berje i Rimonte, que està reproduïda del "Discurso" esmentat.

També conté una altra referència — i aquesta, per cert, molt elogiosa — del mestre Pontac, una de les composicions poètiques incloses en el llibre "Armonico Lazo, con que se une una Metrica Correspondencia de Portugal a Castilla, sobre assumpto digno de la mas sublime estimación. Recogido por un Apasionado de las Musas." (Sense assenyalament d'any ni d'impremta). Era autor d'aquest romanç el P. Pedro Vas Rego. Traçava un quadre de la música espanyola en el qual figuren els versos següents:

"Cayó la suerte en Mathias
Rosmarin, que se intitula
o Romero, o Capitán,
porque sobre todos triunfa.
Bessón y Pontac le fueron
Tenientes, por poca dura,
que él vivió diez y seis lustros:
no avia de acabar nunca!"

Baltasar Saldoni traça una breu ressenya de Pontac en el tom quart del seu "Diccionario Biográfico-Bibliográfico de Efemérides de músicos españoles". Heus ací les seves paraules:

"Pontac, presbitero, D. Diego: en 7 de Setiembre de 1649 fue nombrado maestro de capilla de la Seo de Zaragoza, y, según algún escritor, antes había desempeñado los magisterios de la catedral de Granada y de la de

València. En la R. C. hay un libro de fascitol, a cuatro voces, obra excelente de este maestro, y en el Escorial se conserva también alguna música suya."

Direm, per la nostra part, que no hem pogut confirmar la notícia referent a l'existència d'obres musicals de Pontac en la Capella Reial de Madrid. Si existiren llavors, avui no es conserven, segons ha manifestat la persona que pot estar millor informada sobre aquest assumpte.

De breu durada fou el pas de Diego Pontac com a mestre de capella a la ciutat on havia fet els seus estudis musicals. Així ho comprova, en efecte, el que diu Antonio Lozano González en el seu llibre "La música popular, religiosa y dramática en Zaragoza..." (Zaragoza, 1895), en esmentar els mestres de capella que tingué la Seu durant el segle XVII. Reproduïm les seves paraules:

"D. Diego Pontac. El año 1649, día 7 de septiembre, se le nombró para este Magisterio. Distinguióse en la composición de bastantes obras de esmerada escritura. El año siguiente marchó a Valencia a pretender el Magisterio."

De l'estada de Pontac a València en dóna notícia, entre altres, don José Ruiz de Lihori, Baró d'Alcahalí, en la seva obra "La música en Valencia. — Diccionario biográfico y crítico". (València, 1903), en exposar el que segueix:

"Pontac (Diego). Ignoramos si fué valenciano; pero mientras que no haya dato que lo contradiga, como a tal consideramos a este maestro de Capilla de la Catedral de Valencia, que sucedió a Francisco Navarro en el 1650, y desempeñó el cargo durante tres años.

"En el monasterio del Escorial se conservan de este maestro las obras siguientes: Misa "Veni dilecte mihi, a 8 voces y dos órganos, en 5.º tono; "Cum invocarem, en 8.º tono, a 8 con dos órganos continuos; id., a 12 con arpa y dos órganos; "Nunc dimittis", en primer tono, a 8 con dos órganos continuos; id., a 12 con arpa y dos órganos; "In te Domine speravi", Salmo a 4 y 10 con dos bajos continuos, en 8.º tono. "Miserere", a 4 y 8 con bajo continuo; "Dixit Dominus", en primer tono, a 8 con dos órganos continuos. (Arch. vic.: *Plut* 52, 54 y 56, leg. 2,32 y 61.)"

Henri Collet, en la seva obra "Le mysticisme musical espagnol au XVIe siècle" (Paris, 1913), registra l'estada de Pontac a Saragossa i València, com a mestre de capella de les respectives catedrals. Així mateix, en examinar l'obra musical del mestre Joan Pujol, que havia estat mestre de capella de Saragossa, abans de passar a Barcelona amb igual càrrec, diu que, en aquella població, formà bons deixebles, Diego Pontac entre altres.

Equívocament — com he pogut comprovar en les meves recerques pels arxius — va sostenir-se i se sosté que Pontac, una vegada instal·lat a València, seguí aquí exercint el magisteri catedralici fins a la seva defunció. D'aquesta falsa creença es féu eco, entre altres, Rafael Mitjana, el qual afirma en la seva contribució a la Història de la Música publicada a París sota la direcció de Lavignac, que Pontac figurava entre els artistes pertanyents a

l'escola valenciana, la qual havia tingut en Comes un il·lustre capítost durant la primera meitat del segle XVIIe, i dona les següents notícies: "Don Diego Pontac... fou primerament mestre de capella de la catedral de Granada, després fou cridat en 1644 per a exercir el mateix càrrec a Compostela, ciutat que abandonà per a prendre possessió el 7 de setembre de 1649 del Magisteri de la Seu de Saragossa, i finalment, en 1660 (*sic*, en lloc de 1650) obtingué el de València, del qual fou titular fins a la seva mort. Esperit fi i delicat, va escriure obres molt estimades pels competents i que es conserven, en gran part, en la Biblioteca de l'Escorial. Eslava ha publicat en la seva col·lecció una Missa molt bella escrita pel referit autor."

La missa publicada per Eslava és la denominada *In exitu Israel*, i figura en el meu còdex, com ja queda expressat. Eslava elogià Pontac en el volum de la *Lira Sacro-Hispàna* que inclou aquesta missa, puix que va traçar un apunt biogràfic on es llegeix: "Las pocas obras que hemos podido hallar de este maestro existen en los archivos de la Real Capilla de Madrid y del Monasterio del Escorial; pero ellas son suficientes para comprobar su mérito especialmente respecto de la corrección."

Eitner i Fétis fan esment de Pontac en llurs respectives obres biogràfiques, sense proporcionar noves dades sobre el nostre músic, i sense que llurs notícies mereixin un crèdit absolut, puix que, particularment Fétis, diu textualment: "...Enfin, en 1660, il obtint la direction de la chapelle de l'église métropolitaine de Valence, qu' il conserva jusqu' à sa mort", la qual cosa constitueix un error històric, que repetí Mitjana en acollir en la seva obra esmentada aquesta informació.

Convé rectificar les notícies de Mitjana, no solament en la data necrològica, sinó en el referent a la carrera artística del nostre compositor. Doncs, encara que Mitjana afirma que fou Pontac primerament mestre de capella de Granada, una exposició autobiogràfica de vàlua indiscutible ens diu que abans havia exercit llocs anàlegs a Saragossa, Salamanca i Madrid. Per altra part, els seus anys de València no marcaren el final de la seva carrera ni de la seva vida, segons he pogut comprovar personalment aprofitant una breu excursió a aquesta ciutat. Fou el meu mentor, en aquestes investigacions, l'erudit musicòleg i canonge de la catedral de València don Vicens Ripollès. Vaig revisar amb ell actes capitulars, llibres d'òbits i obres musicals de l'arxiu catedralici, recollint les dades que resumeixo a continuació.

En quedar vacant la plaça de mestre de capella de la referida catedral per defunció del mestre Francisco Navarro, ha de proveir-se per oposició. Acudeixen als exercicis tres músics: Don Diego Pontac, qui residia a Saragossa feia un any escàs; Don Francisco Morales, d'Onteniente, i el Llicenciat Marcelo Settimio, que era mestre de Segorbe. El 4 d'agost és elegit Pontac, com ho demostra el següent document, redactat en llengua valenciana: "Ab acte rebut per Antoni Juan Tortella notari en 4 de Agost 1650 no-

menaren en Mestre de Capella a Diego Pontac ab los salaris acostumats." El seu motet d'oposició es conserva a l'arxiu de Segorbe, amb la particularitat que l'arxiu catedralici de València solament posseeix una obra de Pontac, la qual està registrada amb el número 418, i és un "Motete Laudate Domine" a vuit veus sense acompanyament. Cada opositor obtingué una quantitat en concepte d'ajuda de costes per al viatge: quaranta lliures el d'Onteniente, altres quaranta el de Segorbe i vuitanta Pontac, com consta en el protocol susdit corresponent als anys 1650-51, on els interessats signaren amb llur pròpia mà el rebut respectiu. La partida referent al compositor que ens ocupa diu així: "Yo Diego de Pontac confieso aver recibido la sobre dicha cantidad por las razones sobre dichas." De la mateixa manera figuren en el protocol susdit les partides assignades a les persones que intervingueren per altres conceptes en els exercicis d'oposició. El mestre de capella d'Alcira, don Pedro Segarra, fou l'examinador i cobrà cinquanta lliures. Es concediren vuitanta lliures a Jerónimo de la Torre per haver tingut molt més treball que els altres. I se'n concediren altres quinze a l'acòlit Jerónimo Comes. Sorgí també un incident que havia de preocupar molt Pontac i amargar-li les dolçors del triomf, ja que el prevere D. Francisco Ferrer, que era "prefectum ceremoniarum chori" formulà una protesta contra el nou mestre de capella, fonamentant-la en causes que ell mateix hauria d'exposar més tard per escrit. Per la seva part, el canonge don José Barberà formulà una contraprotesta, per haver expirat el termini per a admetre cap protesta, i la cosa no passà endavant.

Transcorreguts tres anys o un xic més, ja no es troba el nom de Pontac a València. Suposen diversos historiadors que la mort havia tallat el fil d'una existència fecunda per a l'art. Durant les meves recerques per aquell arxiu, vaig trobar per última vegada la signatura de Pontac en un rebut de la tercera part de sou anual (29 lliures i 17 sous) que duu la data de 6 de setembre de 1653. I vegí que en 24 d'octubre del mateix any era nomenat mestre de capella Urbano de Vargas, el salari del qual fou augmentat el 26 de novembre següent. De Pontac no se'n torna a dir res en les actes capitulars. Ni figura tampoc el seu nom en el llibre de defuncions del personal adscrit a la catedral valenciana. De tot això deduí el canonge Ripollès que podia donar-se Pontac per desaparegut, però de cap manera per difunt. ¿Què fou, doncs, del nostre músic? Aquest interrogant obtingué la seva resposta ben aviat, en examinar un feix de papers de Barbieri, que contenia la còpia que féu aquest del "discurs" d'aquell, i on vaig trobar, encara, un document de 1654, pel qual he vingut en coneixement del fet que, des de València, Pontac havia passat a Madrid, com a Tinent de Mestre de la Capella Reial. Aquest document va dirigit a l'Excm. Sr. Patriarca de les Índies i diu textualment així:

"Al Licenc.^{do} Diego Pontac Teniente de Mtro. de la R.^l Capilla, ha hecho su Magestad Merced de 150 ducados de pensión en el Arcediano

de Daroca. La mesada que debe es de 24 reales y medio de plata. Aviso a V. S. I. para que se sirva mandar que se tome seguridad de que los pagará cuatro meses después de haver tomado posesión della conforme lo dispone el Breve de su San.^d. — Madrid 22 Abril 1654. — Don Diego de Sada.”

Des d'aquest moment es perd el rastre de Pontac, per bé que és de suposar que viuria i moriria a Madrid, després dels seus viatges per tota la península. També s'ha perdut, qui sap si per sempre, l'altre "corpus" de composicions musicals que escampà pel país, cercant aprovacions, així com ho féu amb el que actualment guardo en la meua biblioteca. En abandonar Granada, a la recerca de lloances, aquest còdex passà per Màlaga, Sevilla, Còrdova, Jaén i Toledo; i tornaria segurament a Andalusia, segons indicis que necessiten comprovació. L'altre, probablement, s'hauria trasmès a Madrid, Valladolid, Burgos i Santiago a la recerca també de lloances, i qui sap si està avui amagat en algún recó de Castilla la Vella o de Galícia.

En tot cas, la importància del "corpus" que existeix en el meu poder, i la que a Pontac havien concedit els seus contemporanis, segons ho revelen els nombrosos càrrecs que exercí, algun d'ells sense necessitat de fer oposicions, i els elogis que la seva tasca inspirà a personalitats il·lustres de segles pretèrits, justifiquen no solament l'interès amb què he procurat obtenir notícies que seguien inèdites fins ara, sinó també l'extensió que he donat al present estudi bio-bibliogràfic, per a cridar l'atenció sobre un compositor molt notable del segle XVIIe, al qual va iniciar en la pràctica del seu art un dels músics més insignes de Catalunya.

JOSEP SUBIRA

